

BIBLIOGRAFIE

DRAMA EN THEATER EEN BIBLIOGRAFIE VOOR NOORD- EN ZUID-NEDERLAND

Annick POPPE
Aflevering 55

I. WETENSCHAPPELIJKE TEKSTEN

a. boeken

ANTHONISSEN (Peter), BEYEN (Marnix), DE COCK (Lucien), DE MAEYER (Jan), KWANTEN (Godfried), SAERENS (Lieven), *Ast Fonteyne 1906-1991. Een kwestie van stijl*, Leuven: Universitaire Pers Leuven, 1999, 324 p.

BOULANGÉ (F.), *Koninklijke Nederduitse Schouwburg: chronologische lijst van programma's uitgevoerd door de "Zuid-Hollandsche Tooneelstukken" in de Koninklijke Schouwburg Den Haag 1804-1814*, Amstelveen: 1999, 73 p.

DAMSTRA (Piet), *Toneelspelen in de praktijk*, Deel I: *Toneelspelen? Kom maar op*, Deel II: *Regisseren? Daar sta je dan voor*, Gouda, 1999, 171 en 141 p. (ISBN 90-8052-682-7 en 90-8052-682-7).

LANZ (Isabelle), *Een tuin met duizend bloemen. Jiri Kylian - 20 jaar Nederlands Dans Theater*.

NOWÉ (Johan), *Nu hoort wat men u spelen zal. Theater in de Middeleeuwen*, Leuven: Davidsfonds Literair, 2000, 246 p. (ISBN 90-6306-412-8).

Het theaterfestival 1999: De valk en de merels - Het rapport van de juryvoorzitter, 60 p. (Uitgave ter gelegenheid van het Nederlands-Vlaams Theaterfestival 1999 - keerdruk met de Engelse vertaling).

VAN DER LINDEN (Mirjam), EVERSMANN (Peter) en KRANS (Anja) [red.], *Danswetenschap in Nederland, Deel I*, Amsterdam: Theater Instituut Nederland, 2000.

VAN IMPE (Alfons), *Shakespeare, ook nog filosoof?*, Leuven/Aperdoorn: Garant, 1999.

WILDEMEERSCH (Georges) en DEBERGH (Gwennie), *Hugo Claus. 'Wat bekommert zich de leeuw om de vlooiën in zijn vacht?'. Vijftig jaar beschouwing in citaten, tekeningen en overzichten*, Leuven: 1999.

b. artikels in tijdschriften, jaarboeken en verzamelwerken

ALBERS (Frank), "De woede van La Fura", *Nieuw Wereldtijdschrift*, 17 (2000), nr. 3, pp. 10-17.

De kern van de Catalaanse groep La Fura dels Baus, wereldvermaard om zijn werkelend totaaltheater, maar voor het lieve geld bereid tot het maken van reclame-theater voor multinationals, bestaat nog steeds uit dezelfde mensen die in 1979 straattheater begonnen te spelen. Hun voorstellingen, die we eerder als belevenissen kunnen omschrijven, komen voort uit hun woede om de goedgelovigheid van mensen, die de gemanipuleerde werkelijkheid die hen door politici en media wordt gepresenteerd, als waar erkennen (cf. het Shakespeareaanse *Øbs*, over ambitie, machtswellust en hybris).

ANDRIESEN (Bas), "Een geniale mislukking. 200 Motels van Frank Zappa", *Mens en Melodie*, 55 (2000), nr. 4, pp. 134-138.

200 Motels, het multimediproject van Frank Zappa dat oorspronkelijk werd uitgebracht als film, is tegelijk een absurdistische rockopera, waarin live gemusiceerd en gezongen wordt. Heeft dit moderne epos, dat is samengesteld uit een overvloed van ogenschijnlijk afzonderlijke gebeurtenissen, als onderwerp dat toeren met een band, in dit geval The Mothers of Invention, gek maakt, het echte thema is dat het voortdurend onderdrukken van verlangens en driften tot haat en agressie leidt.

(zie ook: TROMP (Barend), "Frank Zappa en de muzikale creolisering. Over de grensvervaging tussen klassiek en pop", pp. 128-133).

ANTHONISSEN (Peter), "'Als je jong bent, is het witteridderschap aangenaam. Wil Beckers over het Nieuw Vlaams Teater (1972-1985)", *Etcetera*, 18 (2000), nr. 72, pp. 56-68 (dossier: Project/Traject).

Het Nieuw Vlaams Teater, in 1972 mee opgericht door Wil Beckers - vanaf 1975 de enige directeur - is een uniek project in de Vlaamse theatergeschiedenis: als enige wijdde het zijn ganse bestaan aan het propageren van de Vlaamse dramaturgie. De hoop dat de auteurs (o.a. Leo Geerts, Rudi Geldhof, Paul Koeck, Luk Van Brussel, René Verheezen) na de creatie van hun werk door de grote gezelschappen zouden worden opgepikt, bleek echter, behalve in het geval van Walter Van den Broeck, ijdel en toen kritiek op regie en acteerprestaties leidde tot het intrekken van de subsidies, betekende dit het einde van het initiatief.

BOTS (Pieter), "Mateloze honger naar eclatant theater. Muziek in het werk van Dirk Tanghe", *TheaterMaker*, 4(2000), nr. 4, pp. 8-10.

In tal van zijn ensceneringen, eerst bij Malpertuis, later als freelance regisseur en nu bij de Paardenkathedraal, slaagde Dirk Tanghe erin om met behulp van bijzonder goedgekozen geluidsfragmenten de sfeer van bepaalde scènes aan te dikken (cf. *Romeo en Julia*, *Tartuffe*, *Reigen*, *Burgermansbruiloft*). In de toekomst wil hij nog meer gaan doen met muziek: zo heeft hij de opdracht gegeven om muziek te schrijven bij *Yvonne* van Gombrowicz, en wil hij, naar Vondel, *Lucifer in concert* maken.

- BOUCKAERT (Bruno), "Een Italiaans succes", *Muziek & Woord*, mei 2000, p. 19.
Agrippina (1709), een opera van de jonge Händel, is zowel muzikaal als tekstueel een kwalitatief hoogstaande compositie. Hoewel het een opera seria betreft, bevat het libretto van kardinaal Grimani over de machinaties rond de opvolging van de Romeinse keizer Claudius, tal van komische elementen, terwijl Händel in dit melodisch rijke werk heel wat innovaties verwerkte die hij tijdens zijn verblijf in Italië had leren kennen (Corelli, Vivaldi, Albinoni, de Scarlatti's).
- BRILLENBURG WURTH (Kiene), "Verlangen in onzekerheid. Sehnsucht, muziek en het sublieme", *Feit en Fictie*, lente 2000, nr. 4, pp. 39-56.
 De opvatting over het sublieme van de achttiende-eeuwse filosoof James Usher sluit vrijwel naadloos aan bij de romantische Sehnsucht-theorieën van o.a. E.T.A. Hoffmann - die bv., net als de jonge Gounod, een "huivering van het buitengewone" (p. 44) ervoer bij het aanhoren van de Geisterszene in Mozarts *Don Giovanni*. In beide gevallen gaat het om een ongeorganiseerde ervaring, een tegelijk angstig en genotvol vermoeden van een altijd ongreepbaar iets, dat in scherpe tegenstelling staat tot de normatieve theorie over de sublieme ervaring van Kant.
- CHRISTIAENS (Jan), "Hemelse muziek", *Muziek & Woord*, mei 2000, pp. 16-17.
Saint François d'Assise, een vier uur durende opera, die een groot symfonisch orkest vereist, een 150-koppig koor en negen solisten, is ongetwijfeld het meesterwerk van Olivier Messiaen (1808-1992). Dit zowel wat betreft de katholieke levensbeschouwing als de compositietechniek: zo hebben alle personages een thema dat gehoord wordt telkens als zij op de scène verschijnen, en zingen de protagonisten lange, uitgesponnen melodieën, wat het rituele karakter verhoogt.
- DEMETS (Paul), "Zin om te spelen: tien jaar Stan", *Ons Erfdeel*, 43 (2000), nr. 2, pp. 289-291.
 Toneelspelersgezelschap Stan, dat tien jaar geleden werd opgericht, slaagde er van bij de start in om de drijfveren achter het menselijke handelen zichtbaar te maken. Dit via de zelfbewuste, kritische, maar tegelijk kwetsbare manier waarop door de acteurs, die vooral als zichzelf op de scène staan, met het tekstmateriaal wordt omgegaan, (cf. *Rosalinde*; *JDX. A Public Enemy*). Sindsdien wist de groep het verfrissend te houden door af en toe van constellatie te wisselen, samenwerkingsverbanden aan te gaan met o.a. Dito'Dito, Discordia en Compagnie de Koe (*My Dinner with André*) alsook de confrontatie met andere media niet te schuwen (*Quartet*, naar H. Müller).
- DE VOLDER (Piet), "Hoed u voor vertellingen. Der vliegende Holländer herbezocht", *Muziek & Woord*, april 2000, pp. 19-20.
Der vliegende Holländer handelt in de eerste plaats over de werkzaamheid van de sage - in casu deze van de legendarische verdoemde kapitein - in de realiteit van alledag. Om aan deze confrontatie tussen mythe en realiteit gestalte te geven, kiest Wagner niet voor een opeenstapeling van speciale effecten, maar voor het in wezen

anti-dramatische procédé van de vertelling, waarbij de Hollander zelf, Senta, die zich zal opofferen om hem van zijn vloek te bevrijden, haar verloofde Erik en de matrozen op muzikaal vernieuwende wijze elk hun deel van het verhaal doen.

DE VRIES (Henk), "Een Spaanse eeuwfeestsatire in Nederlandse vertaling", *Madoc*, 14 (2000), nr. 1, pp. 2-10.

De vijfhonderd jaar oude Spaanse *Tragicomedia de Calisto y Melibea*, vaak aangeduid als *Celestina*, naar de naam van de koppelaarster die het vrouwelijke hoofdpersonage zo behekt dat ze meent verliefd te zijn op de jonge ridder die haar enkel wenst te bezitten, is voor de derde keer in het Nederlands vertaald. In afwijking van een Antwerpse vertaling uit 1616 en deze van Albert Helman uit 1954, is de versie van De Vries de eerste die de door de kritiek verwaarloosde oorspronkelijke versie van dit werk, waarvan het auteurschap onzeker is, volgt.

Dossier: "Project/Traject", *Etcetera*, 18 (2000), nr. 72, pp. 3-80.

Met o.a. Dirk Lauwaert over de aantrekkingskracht van het woord project, Marianne Van Kerkhoven over de projecten/trajecten van freelancers en de noodzaak van een flexibel beleid, een aantal opkomende kunstenaars (Bart Van Nuffelen, Haute Coiffure, Raven Ru ll, Thomas Hauert, Aarich Jaspers, Het Bordes, Salva Sanchis, Grace Ellen Barkey, Bert Van Gorp, Charlotte Vanden Eynde & Ugo Dehaes en Maarten Vanden Abeele) over hun project, interviews met Dirk Pauwels en Hugo De Greef, Horst Rickels, Arne Sierens, Sara De Roo en Damiaan De Schrijver van Tg. Stan en Jan Lauwers, en iets langere bijdragen over Jan Decorte en het Nieuw Vlaams Teater, die hier afzonderlijk worden vermeld.

Dossier: "25 jaar Fact. Plat op je bek vallen", *TheaterMaker*, 4 (2000), nr. 4, pp. 27-46.

Het Rotterdamse Fact, dat aldus Ruud Engelder "jonge mensen de kans wil geven om voor publiek en pers plat op hun bek te vallen, zonder dat dat meteen het einde van hun carrière hoeft te betekenen" (p. 27), bestaat vijftientig jaar. Naar aanleiding hiervan een estafette-interview met de artistieke (stichter Willy Hofman, Ben Hurkmans, Pieter Kottman, Wim Meuwissen, Rob Klinkenberg, Klemens Wannemacher) en zakelijke leiders van de afgelopen kwarteeuw.

FRANSSEN (Paul), "The Wrong Globe? Zooming in on Shakespeare's Theatre", *Folio*, 7 (2000), nr. 1, pp. 26-32.

Gaat van het oorspronkelijke, verloren gegane Globe-theater - opgetrokken volgens aanwijzingen van Shakespeares gezelschap en door de bard mee gefinancierd - een onweerstaanbare aantrekkingskracht uit, de vraag is of men er in de nieuwe Globe, geopend in maart 1997, wel degelijk in slaagt de authentieke Elizabethaanse sfeer op te roepen, meer nog, of dit wel is wat het publiek wil. Uitdagingen genoeg dus voor het management, dat zich bovendien geconfronteerd ziet met de keuze tussen experiment en commercie.

KOK (Lonneke) en KLINKENBERG (Sven), “Voor een dubbeltje op de eerste rang”, *TheaterMaker*, 4 (2000), nr. 6, pp. 56-60.

Voor de tentoonstelling ‘Papieren Drama’s’ werden acht toneelstukken (waaronder Claus’ *Vrijdag* en Brechts *Moeder Courage en haar kinderen*) in stripvorm omgezet. Dit neemt niet weg dat tot op heden van een boeiende kruisbestuiving tussen beide kunstvormen nauwelijks sprake is geweest (schaarse voorbeelden betreffen de Duitser Ralph König, die strips maakte van werk van Shakespeare en Aristophanes en Stichting Bonheur, die *Krazy Krazy Kat*, de legendarische krantenstrip van George Herriman ensceeneerde). Wellicht is de underdog-positie van het beeldverhaal, dat nog geen lange geschiedenis kent, hieraan niet vreemd.

KUNÉ (Kobie), “Er taufte mit Wasser. Zur Taufe Christi im Deutschen religiösen Drama und in der bildenden Kunst des späten Mittelalters”, *Neophilologus*, 84 (2000), nr. 2, pp. 241-253.

Het thema van de doop van Jezus in de Jordaan komt in de Middeleeuwen zowel in het drama als in de beeldende kunsten voor. Is het motief van de engelen, die de mantel dragen die Christus na zijn doop door Johannes zal aantrekken, in de beeldende kunsten een vast element vanaf de vijfde eeuw, in het drama komt het enkel in het late (1616) *Luzerner Ostspiel* voor. Dit betekent dat theater en beeldende kunsten verschillende bronnen gebruikten en dat van beïnvloeding tussen beide kunstvormen geen sprake kan zijn geweest.

“Afscheid van Jiri Kylian”, *TheaterMaker*, 4 (2000), nr. 6.

- Met – danser Glen Eddy (“De Nederlandse dans staat stil”, pp. 40-41) over zijn debuut bij het Nederlands Dans Theater in 1978, dat in die tijd uit een groep ‘angry young men’ bestond, en de huidige bedrijfsmatige aanpak, die de nood aan een nieuwe generatie dwarsliggers doet aanvoelen;
- de Berlijnse criticus Norbert Servos (“Het uitzonderlijke talent van Jiri Kylian”, pp. 42-44) over de internationale betekenis van Kylian als choreograaf - *Psalmsymphonie*, *Stamping Ground*, *One of a Kind* - en als organisator - de oprichting van het juniorengeselschap NDT II en het seniorengeselschap NDT III;
- Mirjam Van der Linden (“Nieuwe kapitein, nieuwe koers”, pp. 46-48) over Marian Sarstädt, de nieuwe artistiek directeur van het NDT, zelf gewezen danseres bij het Scapino Ballet, het Grand Ballet de Marquis de Cuevas en het NDT vóór de komst van Kylian.

LIEVENS (Robrecht), “Charles Van Hulthem als vriend”, *Spiegel der Letteren*, 41 (1999), nr. 4, pp. 229-277.

De Franse filosoof Maine de Biran (1766-1824) en de Gentse bibliofiel Charles Van Hulthem (1764-1832), die met elkaar bevriend waren geraakt toen ze beiden in Parijs als afgevaardigden zetelden in de Conseil des Cinq-Cents, onderhielden ook nadien een levendige correspondentie. Wat het toneel aangaat, vernemen we hierin meer over Van Hulthems bewondering voor Fénelon en de blijspeldichter Kotzebue en over zijn kritiek op Rousseaus *Lettre à d’Alembert sur les spectacles*.

MAECKELBERGH (Lucrèce), "Een honderdjarige diva", *Muziek & Woord*, juni 2000, pp. 20-21.

Tosca is dit jaar net een eeuw oud, en nog steeds kan dit werk met een hoofdpersonage dat ook in het verhaal een diva is, ons hevig aangrijpen. Hierin speelt ongetwijfeld mee dat Puccini's muziek de hevige gevoelens accentneert die de personages typeren: liefde en jaloezie bij Tosca, jeugdig idealisme bij haar republikeinse geliefde, en wreedheid en wellust bij politiechef Scapia.

METDEPENNINGHEN (Erna), "Le tricentenaire du Théâtre de la Monnaie", *Septentrion*, 29 (2000), nr. 2, pp. 84-86.

De Brusselse Muntscouwburg - verschillende keren herbouwd - kent reeds een lange geschiedenis: dateert de oudste bekende voorstelling (*Atys* van Lully) uit 1700, een eerste bloeiperiode werd bereikt rond 1770, toen het nieuwe Parijse repertoire razendsnel de weg naar Brussel vond en de Munt tientallen jaren als een van de belangrijkste Franstalige operahuizen gold. Recenter kunnen we wijzen op Béjart en het Ballet van de XXe eeuw (1960) en vooral op de komst van Gerard Mortier (seizoen 1980-81), die het huis - de tweetalige benaming De Munt-La Monnaie dateert pas van 1991 - via een vernieuwende regiepraktijk weer op het internationale voorplan bracht.

MEULEMAN (Bart), "De zelfkruisiging der kunsten", *Nieuw Wereldtijdschrift*, 17 (2000), nr. 4, pp. 16-23.

Censuur heeft altijd tot doel gehad een kunstwerk uit de samenleving te verbannen, terwijl het paradoxaal genoeg in vele gevallen juist die ingreep is geweest die het er achteraf een plaats in heeft bezorgd. In die optiek lijken zowel de Brusselmans- als de *Liefhebber*-rel op achterhoedegevechten van kunstenaars, die hunkeren naar een maatschappelijke erkennig, die momenteel niet bestaat. De veel ernstiger dreiging van de economische censuur - wat niet rendeert, komt niet aan bod - blijft bij dit alles jammer genoeg onbesproken.

NOWÉ (Johan), "Een middeleeuws paasspel voor een hedendaags publiek", *Kultuurleven*, 67 (2000), nr. 2, pp. 98-103.

Het *Redentiner Ostspiel* (omstreeks 1464), gereconstrueerd bij de herdenking van de 575ste verjaardag van de Leuvense universiteit, mag, gezien zijn literaire (levendige actie, humor, rake karaktertekening) en dramaturgische kwaliteiten als een van de hoogtepunten van het genre worden beschouwd. In het eerste deel worden, zoals de traditie dit wil, de gebeurtenissen van na de dood van Christus - verrijzenis inclusief hellevaart - uitgebeeld. Het tweede deel daarentegen kan als een welhaast autonoom 'zielevangstspel' worden omschreven, waarin Lucifers pogingen de hel, na het optreden van Christus zo goed als leeggehaald, opnieuw met verdoemden te vullen, uitlopen op de voorspelling van de definitieve vernietiging ervan.

RAAT (G.F.H.), “De clausen van Claus. Het niet-realistisch drama van Hugo Claus”, *Ons Erfdeel*, 43 (2000), nr. 2, pp. 241-249.

Onder het realistische oppervlak van het oeuvre van Claus bevindt zich niet zelden een psychologisch en mythologisch niveau. Wat het toneel betreft, komt deze niet-realistische kant van zijn werk o.a. tot uiting in de regieaanwijzingen (cf. het decor in *Een bruid in de morgen*, achtergrondgeluiden, zoals die van dieren in *De dans van de reiger* en *De verlossing*, van hagel en wind in *Vrijdag*), in de kunsttaal (*Vrijdag* en *Thuis*) en in het rituele karakter van niet zelden onafwendbaar lijkende handeling (cf. de kruisweg in *Het haar van de hond*, de mis in *Vrijdag*).

STOETZER (Sylvia), “Het machinepark van Zegveld en Van der Poll” en TWAALFHOVEN (Anita), “Duizend bommen en granaten”, *TheaterMaker*, 4 (2000), nr. 5, pp. 25-26 en 26-28.

Thijs van der Poll, huiscomponist van het muziektheatergezelschap Orkater en Peter Zegveld, beeldend kunstenaar en klankbouwer, treden al tien jaar samen op met meestal door hen ontworpen wonderlijke, theatrale geluidsmachines, waardoor hun werk verwant lijkt met het Italiaanse futurisme, dat motoren en machinelawaai verheerlijkt (cf. *Sabotage baby* van choreograaf Ohad Naharin met The Batsheva Dance Company).

STOETZER (Sylvia), “Wat maakt de muziek van Claude Vivier uniek?”, *TheaterMaker*, 4 (2000), nr. 6, pp. 18-21.

De jong gestorven, Frans-Canadese componist Claude Vivier - vermoord in 1983 in Parijs - is een van de grootste ontdekkingen in de hedendaagse muziek: durfde hij het als enige aan tonale repeterende akkoorden te gebruiken en zingbare eenstemmige melodieën te schrijven, in een periode dat daarop een taboe rustte, liet hij daarenboven autobiografische elementen toe in zijn werk. Dit is zo in de kameropera *Kopernikus* (1979) met als thema de dood en in *Marco Polo*, een opéra fleuve, die uit verschillende delen bestaat (o.a. *Lonely Child*, *Zipangu*).

VAN BAVEL (Katleen), “Wij Tsjechen zijn een zingend volk”, *Muziek & Woord*, juni 2000, p. 16.

Na de versoepeling van het Oostenrijkse regime in 1861 nam Bedrich Smetana (1824-1884), uit Zweden teruggekeerd, het voortouw bij de ontwikkeling van de Tsjechische muziek. Het succes van zijn opera *De verkochte bruid*, gepromoveerd tot nationale opera, lag vooral in de meeslepende melodieën, enkele zelf gecomponeerde Tsjechische dansen en de fijnzinnige karaktertekening.

VAN KERREBROECK (Koen), “De stilte van een twijfelend vraagteken. *Maria Stuart* door De Roovers”, *Streven*, 67 (2000), nr. 5, pp. 459-462.

Het jonge Antwerpse ensemble De Roovers brengt in hoofdzaak toneel waarrond kan worden nagedacht over macht, engagement en politiek. Ook het recente *Maria Stuart* (Schiller) is een voorbeeld van het consciëntieuze, inventieve theater dat wordt voorgestaan. Kent de schitterend in beeld gebrachte dramatische confronta-

tie tussen de Engelse Virgin Queen Elizabeth, die haar lichaam heeft opgeofferd aan het staatsbelang, en de Schotse koningin Maria Stuart, die haar lichaam aan de liefde heeft gewijd, geen overwinnaar, aan het slot blijkt dat geen enkel ideaal overeind blijft.

VAN VUGT (Yarko) en WASZINK (Jan), "Politick in Hoofts *Baeto*. De middenweg als uitweg", *TNTL*, 116 (2000), nr. 1, pp. 2-22.

Werden in de secundaire literatuur rond Hoofts *Baeto oft Oórsprong der Hóllanderen* nu eens de koningschapsidealen, dan weer de aristocratische idealen als prominent beschouwd, in werkelijkheid zijn beide theorieën even sterk aanwezig in het stuk. Dit leidt tot het besluit dat Hooft, in de lijn van Hugo De Groot, de middenweg voorstond als uitweg uit de interne politieke tegenstellingen die tijdens het Twaalfjarig Bestand (1609-1621) waren ontstaan en het belang benadrukte van een sterke stadhouder, die de legitimiteit van de - seculiere - Staten erkende.

WAMBACQ (Johan), "Wanhoop en weezien, liefde en lust. Het theater van Jan Decorte", *Etcetera*, 18 (2000), nr. 72, pp. 35-45 (dossier: Project/Traject).

Theaterkunstenaar Jan Decorte, inmiddels vijftig, maakte furore in het begin van de jaren 1980 met compleet vernieuwende producties als *Maria Magdalena* van Hebbel, Müllers *Mausier/De Hamletmachine* en Goethes *Torquato Tasso*. Daarna volgden een minder succesrijke 'poëtisch-actionele' periode (p. 36 - *Scènes/Sprookjes*) terwijl ook zijn subversieve komedies (*Het Stuk-Stuk*, de *Aidstrilogie*) overwegend negatief werden beoordeeld. Een eigen poëtica van het rauwe, brutale en primaire zorgde recent met o.a. *Bêt Noir* voor een nieuw aanknopingspunt met het succes.

VERHEIRE (Isabelle), "Het ontspanningsleven van Brugse arbeiders (1890-1921)" - *Oost-Vlaamse Zanten*, 75 (2000), nr. 1, pp. 46-62.

Nu men het erover eens is geraakt dat niet elke vorm van ontspanning aan de negentiende-eeuwse arbeiders voorbijging, groeit ook de belangstelling naar de manier waarop die vrije tijd werd ingevuld en vooral naar de manieren van sociale controle hierop (openbare orde en zeden, culturele verheffing, invloed van de politiek). Wat Brugge betreft kan men in die optiek wijzen op de jaarlijks terugkerende gemeentefeesten en het ontstaan van katholieke, socialistische en liberale turnbonden, toneelkringen en muziekmaatschappijen, die nog voor de Eerste Wereldoorlog concurrentie ondervonden van - en probeerden aansluiting te vinden bij - het gecommmercialiseerde vermaak.

"Zappa centraal op Holland Festival", *TheaterMaker*, 4 (2000) nr. 6, pp. 10-17.

Met Co De Kloet over de voorstelling van *200 Motels* van Frank Zappa (1940-1993), een multimedialproject over de spanningen binnen een groep musici op toernee, "Dood door nostalgie", een tekst van Oscar Van Woensel, gebaseerd op *Civilization Phaze*, de postume 'opera-pantomime' van Zappa, en Sylvia Stoetzer over *Greggery Peccary and Other Persuasions* door Ensemble Modern, met als

hoofdmoot Zappa's hoorspel *The Adventures of Greggery Peccary*, een hilarische satire op de lifestyle van yuppies.

II. DRAMATEKSTEN

a. boeken

EURIPIDES, *Iphigeneia in Aulis* en *Bakhen*, vertaald en ingeleid door Ernst Van Altena, Amsterdam: Flamingo, 2000, 197 p. (ISBN 90-414-0439-2)

Klein Magazijn 3, Teksten voor jeugdtheater, Amsterdam: International Theatre & Film Books i.s.m. Blauw Vier, Het Gevolg en Speeltheater Gent, 1999, 240 p. (ISBN 90-6403-549-0) (met: *Stiefmoeders!!* van Paul Pourveur, *Zetelkat* van Josse De Pauw, *Voetstappen in de nacht* van Eva Bal, Vincent Bal en Mieke Versyp, *De jongen Van Zee* van Ignace Cornelissen en *Canteclair* van Jo Roets en Greet Vissers).

VAN DEN BOOM (Hans), *Geitenjong*, Amsterdam: International Theatre & Film Books i.s.m. Stella Den Haag, 1999, 52 p. (ISBN 90-6403-564-6).